

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díjak:		A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajkért kapják.	A lap szellemi részét illető cikkek a szer- keztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz- tári-, az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.
Egészévre	8 kor.		
Félévre	4 "		
Negyedévre	2 "		
		Kéziratokat nem adunk vissza.	

A papnevelésről s a papi méltóság illő viseletéről és gyakorlásáról.*)

XIII. Leó pápa körlevele Olaszország püspökeihez.

(Vége.)

Nagyon is világos tény az, hogy a naturalizmus szelleme a társadalmi szervezetnek még legegészségszerűbb részét is megfertőztetni törekszik. Oly szellem az, mely ez elméletet elkapatja és minden tekintély ellen föllázítja; mely a sziveket elaljasítja és az örök javak elhanyagolásával, mulandó javak hajhászására hajlítja. Nagyon kell tartani attól, hogy ez a gonosz jellegű és már nagyon elterjedt szellem még a papokra is, különösen a kevésbé tapasztaltakra, némi befolyást találjon gyakorolni. Szomorú következményei lennének ennek — a magaviselet a komolyságának megfoghatósága, a mely komolyság a papnak olyannyira illik, továbbá könnyelmű engedés mindentéle ujtás csábjainak, engedetlen s főnhéjazó föllépés az előljárássággal szemben, hiánya minden meggondolásnak és mértéktartásnak a vitatkozásban, pedig mindezekre a hit és erkölcsök ügyében nagy szükség volt és van mindenkoron. De még sajnálatosabb eredmény következnek belőle, mert ez a keresztény nép kárával volna összekötve, t. i. az Ige szent szolgálatában, amennyiben itt oly elv jönne forgalomba, melyet az evangélium hirdetőjének jellegével összeegyeztetni nem lehet.

Ezeknek megfontolása által indítva, köt ellességünknek tartjuk újból és fokozott igyekezettel ajánlani azt, hogy a papi nevelő intézetek aggályos gondossággal tartassanak meg abban az ő sajátos szellemökben, valamint az ész, úgy egyszersmind az akarat nevelésére nézve. Ne feledje soha senki azt, hogy ezek az intézetek kizárólag arra vannak rendelve, hogy az ifjúságot nem emberi hivatalokra, bármennyire helyesek és tiszteletré méltók legyenek is ezek, vannak rendelve előkészíteni, hanem „Krisztus szolgáinak és Isten titkai kiszolgáltatóinak”¹⁾ imént említett magas hivatására. Ebből a teljességgel természetfölötti tekintetből, amint ezt már a francia papsághoz 1899. szept. 8-án inté-

zett körlevelünkben említettük, könnyű lesz nagybecsű szabályokat levonni nemcsak a kispapok nevelésére nézve, hanem avégett is, hogy az őket nevelő intézetektől minden benső és külső veszedelem, mely az erkölcsi és vallási rendre nézve lehetne káros, távol tartassék. — Ami a tanulmányokat illeti, mint hogy a papságnak semmiféle jó tudomány haladásától elmaradnia nem szabad, a tanrendbe valóban jónak és hasznosnak bizonyult; hisz minden idő hozzá szokott járulni az emberi tudás előbbreviteléhez. Mindazonáltal mi azt akarjuk, hogy e tekintetben friss emlékezetbe idéztesenek ama rendeleteink, melyek a klasszikus irodalomra, főleg a bölcselre, a hittudományra és a velők rokon tudományzakokra vonatkoznak. Jónak láttuk e levélnek egy-egy példányát ide csatolva megküldeni nektek. — Mindenesetre kívánatos dolog, hogy az ifju leviták, amint ez kötelességök is, tanulmányaikat szent intézetek árnyékában végezzék. Azonban mivel súlyos okok néha azt mutatják tanácsosnak, hogy néhányan közülök nyilvános életben élve látogassanak egyetemeket, sohasem szabad ily esetekben feledni azt, hogy ezt a püspökök nekik mily nagy okok és gondosság mellett engedhetik csak meg.¹⁾ — Azt akarjuk továbbá, hogy mindenki ragaszkodjék hű megtartásához a más újabb okmányokban adott utasításoknak, különösen, ami az olvasmányt és egyebeket illet, mik az ifju levitáknak alkalmat adhatnának bárminemű agitációkban kifelé részt keresni.²⁾ A papnövelő intézetek növendékei ekép, drága idejük fölhasználásával és nélkülöknek teljes nyugalmával, fognak teljesen elmerülni tanulmányaikba, melyek arra hivatvák, hogy őket érettekké tegyék a papi méltóság nagy kötelességeire, különösen pedig az isteni Ige hirdetésére és a gyóntatói székre. Meg kell gondolni jól, hogy mily súlyos a felelőssége az oly papoknak, kik a keresztény nép oly nagy lelki szüksége dacára tulajdonképeni hivatásos munkájukat a szent szolgálatnak amaz ágaiban elhanyagolják, valamint az oly papoké is, kik hivatásuk

1) Instructio Perspectum est S. Congr. EE. et RR. dat. 21. Jul. 1896. ad Italiae Episcopos et Familiarum Religiosarum Moderatores.

2) Istruzione della S. Congr. degli AA. EE. SS., del Gennaio 1902, sul azione popolare cristiana o democratico-cristiana in Italia.

*) L. a f. é. 1 sz.

1) I. Cor. 4. 1,

ama teljesítésében nem okos és tapintatos (illuminata) munkát végeznek; ezek is, azok is, saját hivatásuknak rosszul felelnek meg oly dologban, mely nagyon mélyen belevág a lelkek üdvösségébe. És itt titeket, tiszt. testvérek, figyelemzetnünk kell azokra a különleges utasításokra, melyeket az Isten Igéjének kiszolgáltatására vonatkozólag bocsátottunk közre: ¹⁾ azt kívánjuk, hogy ezek az utasítások bőven hozzanak gyümölcsöket. A penitenciatartás szentségének kiszolgáltatására nézve pedig vegye mindenki eszébe, mily szigorú itéllettel sújtja a moralisták legkiválóbbika és legszelidebbje azokat, kik alkalmatlanságuk dacára be mernek ülni a gyóntatószékbe: ²⁾ és mily nem kevésbé szigorú XIV. Benedek, a kitünő pápa panasza, aki az Egyház legnagyobb kárai közé a gyóntatókban a morál-theologiai tudomány hiányát sorolta, aminek pedig bírása az oly szent hivatal viseléséhez fölöttébb szükséges.

De arra a magasztos célra, hogy az Urnak méltó szolgálói nevedjenek a szentély árnyékában, szükséges t. i. hogy a tudományos kiművelésen kívül fokozódó életérővel és éberséggel foglalkozni és nevelés vezetése irányítva legyen szemináriumaitokra. Ezekbe csak oly ifjakat vegyettek be, kik alaposan reményt nyújtanak az iránt, hogy magukat állandóan az egyházi szolgálatnak fogják szentelni. ³⁾ Távol kell őket tartani az érintkezéstől még inkább az együttestől, oly ifjakkal, kik pályára lépni nem szándékoznak; az ily társaságot ideiglenesen és különösen gondosság mellett csak tűrni lehet, mindaddig, a míg az egyházi fegyelem szellemének megfelelően nem lehet a papjelöltekről gondoskodni. El kell bocsátani mindenkit, kik neveltetésük folyamában a papi hivatásnak kevésbé kedvező hajlamokat mutatnak; a fölszentelésre való bocsátásnál pedig a legnagyobb ügyveléssel kell eljárni, szent Pál komoly intelve szerint Timotheushoz: „Manus cito nemini impoueris”. ⁴⁾ Mindezekben minden más tekintetet hátrébe kell szorítani, mert azokat alá kell rendelni a szent szolgálat magas méltóságának. Fölöttébb szükséges továbbá az is, hogy a papnevelés vezetői és tanárai a növendékek lelkében Jézus Krisztus élő képét alkossák meg, ami minden nevelés tetőpontja, a maguk példájával is hozzájárulva ehhez, hivataluknak kiváló körültekintésével és tapasztaltságával.

Az elüljáró példás viselete, kivált az ifjúsággal szemben a legkésebben és legmeggyőzőbben szóló beszéd, hogy bennök meggyőződés keljen és izmosodjék meg kötelességérzetükre és a jó szeretetére nézve. Ez a messzevágó munka névszerint a lelkiigazgatóban kíván nem közönséges okosságot és fáradhatatlan buzgalmat; azért is ezt a hivatalt, melynek hiányát sehol sem látjuk szívesen, oly papra kell bízni, ki a keresztény tökéletesség útján teljesen járatos. És sohasem lehet

neki eléggé szívére kötni azt, hogy növendékeibe a legnagyobb állhatatossággal igyekezzen becsöpögtetni és ott ápolni az ájtatosságnak azt a nemét, mely mindenkire nézve gyümölcsöző, de különösen papra nézve megbecsülhetetlen. ¹⁾ Arra kell törekednie neki, hogy növendékeit ifju embereknél nem ritka ama veszedelmes tévedéstől óvja meg, hogy t. i. tanulmányaikban való buzgóság által elragadtassanak a szentek tudományában való öntökéletesítés kötelességének elfeledésére. Mennél mélyebb gyökereket vert az ájtatosság a kispapokban, annál jobban lesznek előkészítve ama nagy és erős áldozatos szellemre, mely nélkülözhetetlenül szükséges tulajdonképeni hivatásuk teljesítésében az Isten dicsőségére és a lelkek üdvére. Istennek legyen hála, az olasz papságban nem hiányzanak tagok, kik jeles példát nyújtanak az iránt, hogy mire képes az Úr oly szolgálója, aki ilyen szellemtől van áthatva; s esodálatos valóban sok papnak a nagy lelküisége kik, hogy Jézus Krisztus országát terjeszszék, szabadi elhatározással messze országokba sietnek, fáradni, nélkülözni, küzdeni, mindenféleképen és ha szükséges, vértanuhalt is szenvedni.

Ezen a módon, gondos és szerető szorgalom által vezéreltetve, lelkének és szellemének illő kiművelésében fog az ifju levita lépésről lépésre ugy alakulni, ahogy azt hivatásának szentsége és a keresztény nép szükséglete követelik. A tanulás ideje valóban nem rövid és azt mégis a szemináriumi élet idején a tulra is ki kell terjeszteni. Nagyon helyén való ugyanis, hogy az ifju áldozópapok első igyekezeteiknél ne legyenek vezető nélkül, hanem hogy akkor őket haladottabbak tapasztalata támogassa, hogy buzgóságuk, okosságuk, ájtatosságuk éretté legyen; hasonlókép az is, hogy messze terjedjen az a szokás is, mely szerint az ifju áldozópapok, majd az akadémiai gyakorlatok, majd az időközi értekezletek által, állandó összeköttetésben maradnak a szent tanulmányokkal.

Világos t. t., hogy mindaz, amit eddig ajánlottunk, a papság ama társadalmi tevékenységének, melyet mi, mint koruk nagy szükségletét több alkalommal ajánlottunk, nemcsak nem árt, sőt azt nagyon elősegíti. Mert ez általunk sürgetett szabályok megtartásának követelése erősen védi azt, ami az ily tevékenységnek életető lelke. Azért mi itt is és pedig még hangosabban, ismételjük, mennyire szükséges az, hogy a papság a keresztény néphez menjen (vada al popolo cristiano), melyet minden oldalról ostromolnak és mindenféle hazug ígéretekkel adagol különösen a szocializmus, hogy ősi hitéletétől eltántorítsa; azonban mindenkinek egyéni tevékenységét alá kell rendelni azok tekintélyének, kiket a Szentlélek állított püspököknek Isten országa kormányzására; e nélkül az eljárás nélkül a legnagyobb zavar és rendtelenség következik be, kárára épen annak az ügynek, melyet védeni és előmozdítani akarnak. E célból kívánatosnak tartjuk azt is, hogy a kispapok, szemináriumi ne-

1) Istruzione della S. Cong. dei VV. e RR. del 31. Luglio 1894 a tutti gli Ordinari d'Italia ed ai Superiori degli Ordini e Congregazioni religiose.

2) S. Alfons. M. De Liguori, Pratica del Confessore e. l. §. III. n. 18.

3) Conc. Trid. Sess. XIII. c. 18. de ret.

4) I. Timoth. 5, 22.

veltetésük végén, kellő kioktatást nyerjenek azokban a pápai iratokban, melyek a társadalmi kérdésre és a keresztény demokráciára vonatkoznak, tartózkodva egyébiránt, a mint már említettük, bármiféle részvétől a külvilági mozgalmakban.

Miután pedig papok lettek, kiváló igyekezettel forduljanak a néphez, mely mindenkor az egyház nagy szerető gondjainak tárgya vala. Megszabadítani a népfiait a lelki és örökkévaló dolgokban való tudatlanságtól és gondos szeretettel őket tisztességes és éretnyes életre vezérelni; megerősíteni a fölötteteket a szent hitben, szétverve az ellenkező balvéleményeket és megizmosítani őket a keresztény élet gyakorlásában; előmozdítani a katolikus világiak körében azokat az intézményeket, melyek valóban hathatósaknak bizonyultak a tömegek erkölcsi és anyagi javulására; előharcosai lenni mindenképp fölött az evangéliumi igazságosság és szeretet elveinek, melyekben a polgárközéletnek kiegyenlítő ereje rejlik: ime ezek a papság társadalmi tevékenységének főbb részei az ő nemes teljesítésében. Hanem hát tartsa szeme előtt a papság mindenkor azt is, hogy a nép közt is a papnak a maga istenszolgái főséges jellegét épen kell föntartania; hisz ő testvéreinek a feje, főleg animarum causa.⁹⁾ Minden oly módját a néppel való foglalkozásnak, melynél a papi méltóság szenved, mely az egyházi kötelességek és fegyelem kárával jár, nem lehet eléggé hangosan elítélni.

Ime, t. t., ez az, amit apostoli hivatalunk tudatában nekünk, tekintve az olasz papság mai viszonyait ki kellett nyilvánítanunk. Nem fér lelkünkhez kétség az iránt, hogy ebben a nagyjelentőségű és messzevágó ügyben, ti buzgóságtoknak legserényebb és szeretettel legteljesebb igyekezetét fogjátok a mi gondosságunkhoz csatolni föllekesevde különösen bor. Szent Károly, a nagy érsek példáján. Hogy pedig rendeleteinknek sikerét biztosítsátok, gondoskodjatok róla, hogy a ti tartományi értekezleteitek napirendjén legyen és ott oly módját az eljárásnak állapítsátok meg, melyeket az egyházmegyék különféle szükségéihez képest legcélszerűbbeknek találtak. Határozataitoktól és rendeleteitektől a mi tekintélyünk támassa nem fog elmaradni.

És most, szavakkal, melyek a mi atyai szívünk mélyéből fakadnak, mindnyájatokhoz fordulunk, kik Italia papjai vagytok, lelketekre kötve azt, hogy mindnyájan együtt és külön-külön tegyetek erős fogadalmat arra, hogy mindig méltóan fogtok magasztos hivatások szelleméhez eljárni. Hozzátok, az Ur szolgálóihoz, sokkal nagyobb okkal mondjuk, mint mondá szent Pál az egyszerű hívekhez: „Obsecro itaque vos ego vincens in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis.“¹⁰⁾ Közös édes anyánk, az anyaszentegyház szeretete frissítse és erősítse meg köztetek a gondolkodás és cselekvés egyértelműségét, hogy erőitek fokozódjanak, működésük termékeny legyen. A valásra és társadalomra nézve oly veszedelmes időben,

midőn a világ minden népének papsága föl van hívva, hogy szorosban egyesüljön a keresztény hit és erkölcs védelmére hozzátok, szeretett kedves fiaink, kiket különös kötelekék fűznek az apostoli szentszékekhez, kiválóan illik az, hogy mindenekelőtt járjatok példával elől, az első legyetek Jézus Krisztus helytartója szavainak és rendeleteinek megtartásában.

Egyébiránt, az isteni kegyelmek záloga legyen apostoli áldásunk, melyet reátok, t. t. és a gondjaitokra bizott összes papságra, szívünk áradó szeretetével osztunk ki.

Kelt Rómában, Szent Péternél a szeplőtelen fogantatás napján. 1902. december 8-án pápaságunk 25 ik évében.

XIII. Leó pápa.

(A „Religio-Vallás“ fordítása.)

Fráter György és utódjai.

Írta: Kuchár Endre.

1901. évi december hó 17-én volt 350 ezteje annak, hogy Ujjesenics — Martinuzzi György, vagy a mint évkönyveinkben közönségesen nevezetük, Frater György, Európának egyik lángelméje, Magyarországban a mohácsi vést követő időkben valóban prudenciális férfia, gyászos módon végzte be életét. — Emlékezzünk meg nagyjainkról és tőlük merítsünk tápot nemzeti szellemünknek.

Az 1901. év vége felé lefolyt orsz. kath. nagygyűlés 2-ik napján a katolicizmus és a hazafiságról szóló magasztos tárgyat egy hazafias s tudományos gróf fejtegette, levezetve a magyar katolicizmus hazafiságát sz. István országalapítótól és szent koronájától. Nagyon helyes, mert igaz, nagyon igaz, mert történelmünk világítványain alapul, a tények, pláne a világtények logikájá pedig hajhatlan szemben a mindennapi ephemer és kozmopolitikus velleitásokkal s azért, a mint a katolicizmus Magyarországon ősi hagyományos és nem változó törvények kapasan elzodott vallás, úgy másrészt a hazánkban a katolicizmussal született, vele felnevelt és együttműködő hazafiság is nem újabbkor, hanem ősi, nem országos „do ut des“-féle engedmények után járó „virtus“, de örökös, hagyományos kötelesség, melyet nem a feledésbe menő törvények betli értelmeiben, de születésünknél fogva szívünkbe vésett örök törvény postulatumára utódainkra hagyományozni kötelesek vagyunk.

És azzal pláne nincs mit kérkednünk, mint az újabb keletű hitfelekezetek teszik, lévén a hagyományos hazafiság örökös egyszerű kötelességünk, férfia, ősi becsületünk.

A ki tehát ezt szem előtt nem tartja, az soha sem fogja megérteni azt, hogy boni történelmünk tanúsága szerint szent István koronája, a haza legveszeélyesebb napjaiban a katolicizmushoz, pláne a római szentszékekhez is folyamodott, azt soha sem fogja megérteni, honnét van az, hogy hazánk sulyos politikai konstellációi közt a magyar püspöki karnak legkiválóbb tagjai lettek a koronának döntő tanácsosai, hadseregeinek vezeterei, az ország főkormányzói. — Szent Gellértől kezdve Tomory búszke vezérhez, innét Pázmánytól egészen le Scitovszky primásig.

De ezeknek egyike sem jutott a körülmények által ráruházott akkora hatalomra, mint Fráter György, úgy, hogy valóban ő is elmondhatta Magyarországról, azt, a mit egy nagy férfia monda: „Africa! én tartalak!“

Martinuzzi a velencei nemes családból származó anyja, atya után pedig Ujjesenics Horvátországban Kamizac nevű helységben született 1484. vagy mások szerint 1482. évben. A szegény sorsu, a törökök ellen Corvin János hadseregeiben küzdő atya őt mint 8 éves fiút e herceg udvarába adta

9) S. Greg. M., Regul. Past. Par II., c. VII.
10) Ephes. IV. 1,

szolgálatba, honnét később Szapolyai István szepesi gróf özvegyének, Hedvig tescheni hercegnőnek szolgálatába ment át, a hol mint nemes apród a hercegnő termekéi kancellió fűtője lett. Innét van, hogy szűkkeblű ellenei sokszor „kuktának” vagy „fűtőnek” gúnyolták. Innét a pálosok budamelletti sz. Lőrinc kolostorába lépett, mőhon tanulva most itt a divatos tudományokat. Ezymásután emelkedett már mint szerzetes, miglen Sajo-Ládon mint perjelt nem találta őt János (Zápolya) király, mikor I. Ferdinánd hadaielől Lengyelországba menekült. A nagyesszű és erélyű férfit János király maga mellé véve s a legnagyobb befolyásu tanácsosává, aztán kincstársává, végre pedig Cibak megölésé után nagyváradi püspökké nevezte ki.

Már Corvin János és még inkább a Zápolyaiak udvarában tapasztalta Fráter György, mert látta, hogy megverte Isten a magyart, hogy ez soha együtt nem tart s azért „önfia vája sebet.” Ez a közvetlen tapasztalás feltűnő honszeretetre gyújt meg fogékony szívét s megérlette benne a szilárd elhatározását, hogy a béke apostola lesz és rekonziliáns politikát fog követni felfelé és lefelé is, mely utolsó-hoz nagyban hozzájárult a „Dózsa“-féle rémes parasztlázadás, melynek Zápolya János által leveretésekor ennek oldalán — valószínűleg szemtanúja is vala. Ezen rekonziliáns politika erősen vonul át egész életén, bár tagadhatatlan, hogy sokszor túment a határon.

I. Ferdinánd a megkoronázott magyar király és Zápolya János párhívei közt óriási zavarok támadtak. Itt helyén vala Fráter György békéltető közreműködése; Zápolya teljes bizalommal volt irányában s nem is esalódott a nagyesszű szerzetesben, mert ez addig járt-kelt az irányadó magyar uraknál, addig kapacitált itt is ott is, miglen Zápolya visszatértett Lengyelországból s Budavárában elfoglalta sz. István trónját. E trónért kaptá meg Fráter György a nagyváradi püspöki trónt, a hová át is költözött. De a ki utáta ment, ez maga János király vala, aki ide tette át udvarát, hogy innét jobban figyelhesse meg Erdély zavaros állapotait.

Fráter György nagyszabásu működésének csak most nyílt meg a valódi tere. Nagyvárad lesz az ország közepe, szíve. Itt már kimagaslik Fráter György államférfiúi lángeszé. Ez hozza létre 1538-ban a váradi békét I. Ferdinánd és János király közt. Valóban a rekonziliáns politikának mesterműve az. Orült is e békének a zaklatott ország, csak egy volt, a ki e békén nem örül, a törökök hatalmas sultánja. De Fráter György jól tudta, hogy aranyral meg lehet venni mindent — a békét is; és János király Fráter György tanácsára és akaratjára 200,000 arany forint váltságot fizetett a kapzsi töröknek, de éppen mikor ezt Fráter György el akarta vinni, váratlanul hal meg János király.

Nagy dolgok vártak most Fráter Györgyre. János király őt nevezi ki gyermekének János Zsigmondnak gyámjává és fiatal özvegye Izabella főminiszterévé.

Fráter György most dicsősége tetőfokán teljhatalmu kormányzója egész Erdélynek s Magyarország Zápolyát uráló nagy részének s e magas állásában ritka nagy tehetségével és éleslátásával tartja fenn magát.

Ura holttestét Székeshérvárra hozatja s ősi királyi pompával itt eltemeti, az egybegyűlt urakat pedig Rákos mezejére meghívta s a megjelent fő és köznemsekkel országgyűlést tart, s itt megválasztja a háromhetes eszesembert, János Zsigmondot, királynak, aztán pedig bevonul Budavárába s ott Izabella regenskirálynő nevében átveszi a kormányzást.

Ha páratlan leleményesség és ügyes furlang volna az, melylyel Fráter György képes vala már most három urat is szolgálni látszólag, úgy azt megokolva találjuk az ország ama abnormis helyzetében, hogy János Zsigmond is anyjával, I. Ferdinánd is, sőt még a török sultán is Erdély és Magyarország urának is tekinté magát. Fráter György pedig semmit sem kívánt annyira, mint az ország egységét, függetlenségét s ehhez alkalmazá, ha ravasz is, de megfelelő politikáját. O szíve mélyében bevésve tartá a magyar politikának e föl-

szavát: „a haza minden előtt”; támogatta tehát János Zsigmondot és anyját, nem viselkedett I. Ferdinánd ellenének, sőt sokszor bívének mutatkozott és nem lépett fel a török ellen, noha azt szívében gyűllötte, sőt koncessziókat és jó szolgálatokat tett neki, de ezeket mind eskakis addig tette, míg ezt a hazának a java megkívánta, vagy legalább is ennek veszélye nélkül megtehette. Még a legnagyobb ellenségei sem tagadhatják meg tőle azt, hogy mindazt, a mit ezen tünemény ember tett, eskakis őszinte hazafiságból, honszeretetből tette; nagyok, fényesnek, hatalmasnak látni akarva azt a Hungáriát, melynek sorsa az ő kezében vala. Fráter Györgynek tehát legnagyobb érdeme őszinte hazafiságának legtisztább cőjai. Igenis, integer scelerisque purus hazáinak ismerték őt s ez a tisztá hazafis jelleme megszilárdítja működésének bizonyos újait főképp akkor, mikor még az okatlan Izabella királynő, kinek érdekében ő működött, női rövidlátásában és hiúságában ármányt sző Fráter György, a szigorú kincstárnok ellen s pártja által Ferdinándot is ellene hangolja s haragra bitorítja, ennek következtében a török megint betör Magyarországra, felmenti Ferdinánd ostroma alól Budavárát, és elfoglalja azt Fráter György mély szomorúságára és a mi fő, működésének legnagyobb megráztatására is. Es itten kezdődik Fráter György legtekervényesebb politikai küzdelme a végett, hogy a reája bízott hazát biztosítsa jogában, függetlenségében szemközt Ferdinánddal és szemközt a ravasz törökkel is.

Ez időrájban már Fráter György azon elhatározásra jutott, hogy az egész Magyarország egy Habsburg fejedelem alatt egyesítessék, azért ennek keresztülvitelére egész erejét s hatalmát latba vetette, főképpen akkor, midőn Ferdinánd Szulejmán békére lépett s Fráter György tekintélye Konstantinápolyban nagyon is megingott. Ezen elhatározásához híven Ferdinánddal alkudozásba bocsátkozott s biztosaival fitokban meg is kötö a egyezséget; csakhogy Izabella királynő, ki már régen előbb Lippára, aztán Gyulafehérvárra költözött udvarával, éppenséggel nem vala kész fia törökseinek kiadására s az egyesítésnek úgy ő, mint híve Petrovics a háttérbe szorított királyi gyámútársa Fráter Györgynek, de ellensége is, ellene szegültek az egyesítésnek. Elhöz járult, hogy a titkos egyezség tudomására jutott Szulejmánnak és midőn a ravaszkodó királynő és Petrovics a gyűllött „barát“-nak Magyarországon való tartózkodását felhagyva Erdélyben országgyűlést tartottak, a sasszemlő Szulejmán fermant küldött, mely szerint Erdély reudének meghagyatott, hogy Martinuzit élve vagy halva Konstantinápolyba küldjék.

Izabella királynő érdekében pedig egész harsi akcióit indított a fényes pait. De a ravasz törökön is túltett Fráter György, ki váratlanul Erdélyben terem, Medgyesén az ingadozó rendeket lángoló szónoklatával magához fűzi, Konstantinápolyba szivnyerő aranyat küld és Petrovics rác katonáit Csanád alul elűzi s őt magát a királynővel együtt Gyulafehérváron ostrom alá fogja s kihékölni kényszeríti. De Fráter György hadvezéri képességét leginkább akkor mutatta ki, midőn most a megint ellene a vajdakkal együtt harcoló budai pasát diadalában megállítja s a nyugtalan moldva s oláh vajdákat Erdélyből kitzi olyan eredményvel, hogy Ferdinánd biztosát, Nádasdy Tamás országbíróát Erdély átvételére kiküldé a mindég fondorkodó Castaldo seregének fedezete alatt, kik által rábiratva a királynő, végre aláírta a fentérintett egyezséget, sőt Fráter György, a ki már jó előbb Magyarország primásává, sőt biborossá kineveztetett, az egész Erdélynek vajdaságát elvállalta, a mi által helyzete s felelőssége mindinkább súlyosbodott Bécsben is, a király udvaránál is, a szultánál is.

Az ellenérdek-e ezen politikai labirintjében Fráter György diplomáciai éleslátása, előzékenysége, ragaszkodása mégis végre elégtelennek kezdett bizonyítani, főképen midőn Ferdinánd hűbéresei Castaldo és Pallavicini, kik az ő ravasz politikáját nem értették vagy megérteni nem akarták, őt gyanus szommal nézni s Ferdinándnál a legsúlyosabb vádakkal is terhelni kezdték még azzal is, hová vala a hatalmas főpapot, hogy őket a német sereggel elveszteni törekszik s a török

kezére eljászani kész még nagyobb hóni érdekeket is. Arulónak tünteti fel, hogy ő maga magát Erdély urának tegye. Azt írják, hogy Ferdinánd oly választ adott volna erre, miszerint, ha valóban ilyesmit tenni szándékának Frater György, előzzék meg őt inkább, mintsem hogy általa megelőztessenek. A két vezérnek elég volt ezen „engedély”. Személyes kapzsiságuk, mert ugylátszik a biboros kincsei után szomjaztak, még növelte a gyalázatos szándékat.

Önkényt emlékezteti ez a határozatlan engedély az embert Angolország egyik ép oly hatalmas főpapjára és államférfiára, mint volt a magyar Martinuzzi biboros primás. Értjük Kanterburyi Tamást, családi nevén Bocket. II. Henrik angol király szintén egy nagy eszű egyházi férfit keresett s azt Bocket Tamásban találta meg. A kantenburyi érseknek legtekintélyesebb, leghatalmasabb főesperese vala. Eszével és vezéri tapintattal, finomságával, éleslátásával feltűnően imponált az intéző körökben.

A középkor perszónifikációjának VII. Gergely pápát szokták tekinteni. A pápaság középkori mindenbátóságáról nagyon sokat hallunk és még többet olvasunk ma. De ezek a mai ítélok nem akarnak visszamenni a középkornak valódi szellemébe s politikai életébe. Nyers, materialis vala a középkori szellem; anyagi hatalmaskodás a fejedelmek részéről az akkori hűbéri politikai rendszer mellett. Korlátlan uraknak tekintették magukat nem csak a fejedelmek, de még a kis oligarchiák is, kik szolgaiasságba kergették a „vis major”-al nemcsak az alsóbb néprétegeket, de még a pápságot s általa az egyházat is. VII. Gergely pápát az ellenkező irányba ezen hűbéri vad omnipotencia, ugyszólva belekergette és ha valakihez, hozzája, mint az egyház, a szeliami, a lelki világország fejéhez tartozott megvédeni az egyházat, de vele és általa megvédeni a lélek, a szellem, az emberi méltóság és szabadság szupremáciáját, szemközt a nyers hatalom zsarnokságával. Ez az igaz vezéreszme kell, hogy legyen minden századokban. Mily szép VII. Gergely pápának a középkor e világitó toronyát e jelszava, élte ez utolsó szava: „Dilexi iustitiam, et odi iniquitatem!” Végsóhaja, végzava, végvigazsa!

(Folyt. köv.)

Főpapak a párbaj ellen.

A párbajnak legrégebb és leghatározottabb ellensége tudvaleg a kath. egyház, mely feltétlenül tiltja a párbaj minden emét, s kiközösítéssel bünteti nemcsak a párbajozókat, hanem a segédeket is, a párbajban elesettektől pedig — ha gyónás nélkül halnak meg — megtagadja az egyházi temetést.

Most, hogy alakulóban van az országos párbajellenes liga, a mozgalom szervezői kérdőleveket küldtek szét a társadalom kiváló vezéralakjaihoz, melyben a ligába való belépésüket kéri s egyuttal véleményüket kérdezi a párbaj ellen való védekezés módjáról. Eddig mint egy 400 iv érkezett vissza a bizottsághoz, közülök kiváló fontossággal bírnak a főpapak nyilatkozatai, melyeket a következőkben adunk:

Gróf *Majláth Gusztáv* erdélyi püspök: Legegyszerűbben becsületbírószagok választása és beállítása által lehet a párbajt mellőzhetővé tenni, s e becsületbírószagok állapotának meg az elégtételadás módját. A liga tagjai közé szívesen belép.

Városy Gyula székesfehérvári püspök: A tiszparancsolat tisztelbentelésének és általában a vallásos szellemnek fejlesztésével lehet mellőzhetővé tenni a párbajt. E nélkül báminő törvényhozási, vagy társadalmi intézkedés nem fog óhajtott eredményhez vezetni. Mert a párbajszennvedélynek utolsó gyökérszála nem a félszeg társadalmi felfogásban, hanem az emberi kevelységben rejlik, mely az őszinte megbocsátásig, vagy bocsánatkérésig megalázódni nem tud.

Beade Imre nyitrai püspök: Társadalmi uton követelne szigorú törvényeket.

Fehér Ipoly pannonhalmi főpát: Országos és helyi párbajellenes egyesületek alakítandók, ezek által becsületügyi bíróságok szervezendők a helyi társadalom legtekintélyesebb és legkorrektebb elemeiből. Párbajhoz orvosok, mint ilyenek, ne vállalkozzanak. Becsületügyek elintézésére segédek csak azon esetre vállalkozzanak, ha párbaj mellőzésével hajlandók a becsületügyi bíróság döntésébe belenyagogni. A katonaságnál a párbaj feltétlenül megtiltandó.

Dr. Fischer-Colhrrie Agost esztergomi kanonok: A közvélemény felvilágosítása utján hatható propaganda által. Sajtó. Egyesek és osztályok állásfoglalása a párbajjal szemben. Jó volna, ha a protestáns lelkészek is megtagdnák az egyházi temetést a párbajban elesettektől, mint a katolikusok.

Méltán tarthatnak érdeklődésre számot a következő nyilatkozatok:

Ugron Gábor országgyűlési képviselő: Ha a világ előkelői, értelmiségi a párbajt annak tartják, ami: ostobaságnak, és nem tartják sem szilkségesnek, sem bátorság kérdésének. Ha udvar, arisztokrácia, hadsereg ilyen álláspontra helyezkedik, megszűnik divat is, kórság is lenni.

Rákosi Viktor országgyűlési képviselő: A sajtó csupán halállal végződő, vagy közdolgokkal összefüggő párbajokról vegyen tudomást. A többit hallgassa agyon. Az egyesület tagjai kötelezzék magukat odahatni, hogy a reájuk bízott konfliktusokat békésen igyekeznek elintézni.

Kossutány Géza ítélőtáblai bíró: A párbajt mellőzhetővé csak becsületbírószag tehető. Azonkívül a párbajlovagok kedvét le lehetne kissé hűteni azzal, ha a törvény a becsületsértést szigorubb büntetéssel sújtaná és a párbajt egyszerűen a közönséges büntettek sorába tartozónak jelentené ki.

Hocik János országgyűlési képviselő: Törvényen alapon kell konstitálni egy párbajbírói intézményt, amely kertle-tenként minden eléje terjesztendő ügyben végérvényesen dönt.

Jegyzőkönyv

az erdélyi róm.kath. Státus középiskolában működő tanárok Egyesületének Gyulafehérvárt 1903. január hó 15-én tartott választmányi gyűléséről.

Jelen voltak a gyulafehérvári róm. kath. főgymnasium összes tanárai.

Pál Antal, főgymn. igazgató és egyesületi elnök d. e. 11 óraker a gyűlést megnyitáa, szívvelyesen üdvözölte az Egyesület megjelent tagjait.

1. Elnök jelenti, hogy az egyesületi titkári állás Eröss József, egyesületi titkárnak Gyulafehérvárról való eltávozásával üresedésbe jutott, azért felhívja a választmányt annak ideiglenes betöltésére. — A választmány az elnök indítványára az Alapszabályok 12. §-a értelmében *Kárpiss Fános* főgymn. tanárt bízta meg ideiglenesen a titkári teendők végzésével.

2. Elnök a választmányinak tudomására hozza, hogy a mult választmányi gyűlés határozatait végrehajtotta. — Tudomásul szolgál.

3. Elnök jelenti, hogy a Martinuzzi-féle emléktábla feliratát még nem állapították meg. Mivel pedig a megbízottak egyike, Eröss József, Gyulafehérvárról eltávozott, elnök indítványozza, hogy helyébe az ujonnan kinevezetti másik történelmi tanárt, *Bartalis Józsefet*, bízta meg a választmány a felirat megszerkesztésével. — A választmány az elnök indítványát helyesli és elfogadja.

4. Elnök felhívja a pénztáros figyelmét arra, hogy az Egyesület alapító tagjaitól az alapító tagsági díjat mielőbb beszédni törekedjék. — A pénztáros jelenti, hogy az alapító

tagsági díjak beszedése ügyében hivatalosan megtette a szükséges lépéseket. A pénztáros válaszáat a választmány tudomásul veszi.

5. Elnök jelenti, hogy az ezen tanévben tartandó egyesületi közgyűlésre a Kézdivásárhely—kautai gym. tanártestülete május hó végső napjait ajánlotta. Ezen idő azonban egyrészt a némely helyt talán éppen akkor megtartandó értekezési vizsgálatok miatt, másrészt pedig azért is alkalmatlan, mert a tanításban az összehozások idejére esvén, az emittett napokra az egyesület résztvevő tagjai számára szünetet nem igen eszközölhetne ki, a mi egyébiránt a tanításban, mégis csak mulasztással járna. Azért tehát valamely más, alkalmasabb időnek megállapításáról kell gondoskodni, ha a választmány szükségesnek találja ezen tanévben a kongresszusnak megtartását. — A választmány azon véleményben van, hogy a kongresszust ezen tanévben szükséges megtartani, mert igen sok komoly kérdést kell tisztázni, másrészt több fontos dolog került napirendre. Az időt illetőleg pedig abban állapodott meg, hogy legalkalmasabb a husvéti ünneptől utáni kedd és szerda, azaz április 14. és 15-e s a választmány egyttal felkéri az elnököt, hogy a kongresszuson résztvevők számára hazautazás végett április hó 16-ára szünetet kérjen.

6. Ezek után az elnök kifejti, hogy most ezen választmányi gyűlésnek egyik különös feladata az, hogy a jövő közgyűlést előkészítse. Ezért tehát felhívja a jelenlévő tagokat, hogy a kongresszus munkarendjéhez és tárgysorozatához hozzájáruljanak és a közgyűlésen tárgyalás alá vehető kérdéseket és tételket javaslataiba hozni sziveskedjenek. A választmány a kongresszus munkarendjét és tárgysorozatát a következőkben állapította meg.

1) A tanulók tanulmányi és fegyelmi bonyolításának okai. (E tételt az előbbi kongresszus ezen közgyűlésre utalta.)

2) Az ifjúság vallás-erkölcsi fejlesztése s annak eszközei és módjai. (A püspök úr ő méltóságától a múlt kongresszuson megbeszélésre ajánlott tárgy.)

3) A főtanhatóság a kongresszus elé utasította a tanácsok szakszertől ajánlásának kérdését azon meghagyással, hogy az egyes tanártestületek azokat előlegesen behatóan tanulmányozzák, s azután a tanulmányozás és didaktikai tapasztalat által megérelelt ítéleteiket tejtseék ki a kongresszuson és az ezek alapján történt kongresszusi megállapodásokat terjesszék elébe. — E kérdés is tehát a tárgysorozatba felveendő.

4) Az ifjúság testi nevelése. (Előadó: Kárpiss János.)

5) Erkölcsei nevelés az olvasmányok alapján. (Előadó: Péter János dr.)

6) Az előkészítő osztály felállításának szükségessége különösen a nemzetiségi vidékeken.

7) A tanár fizetés rendezése és a nyugdíjkérdés tárgyalása.

8) Végül az egyes tanártestületek által felvetendő és tárgyalandó kérdések.

Ezek megállapítása után az elnök megköszönte a tanártestület tagjainak szives megjelenését, a jegyzőkönyv hitelesítésére Szentmiklóssy Jenő és Fejér Gerő dr. tagokat kérte fel a gyűlést 11 óra 50 perckor bezárta.

Gyulafehérvár 1903. január 15-én.

Kárpiss János,
titkár helyett.

T Á R C A

Uti emlékeimből.

Irta: *Prokupek Sámuel.*

(Folytatás.)

IV. H a m b u r g.

Berlinből Hamburgba gyorsvonaton 3¹/₂ óra alatt lehet eljutni. Utközben a szép Sachaenvaldon keresztül rohogott vonatunk; utitársaink figyelmeztettek Frídrichsruhében Bismark mauzoleumára. A vonatról jól lehet látni a kupolás építményt, mely alatt a vaskancellár és neje nyugszanak. Ki országokat bódított, most megelégszik e kis mauzoleummal; az emberi dicsőség és mulandóság sorsa. A vaskancellár már élete végén érezte az emberi dicsőség és hála változatoságát, duzzogva töltte el utolsó napjait, míg nem a balál meg nem szabadítja komor gondjaitól.

De már előttünk Hamburg elővárosai, vonatunk a város utcái között halad, mi is nem sokára beszállottunk a Binnen Alster partján fekvő Bellevue szállodába.

Esős idő volt. Szobánk balkonnal volt ellátva, kiléptünk a balkonra s meglepő látvány tárult szemünk elé. A Binnen Alster terült el előttünk, ez a város között fekvő nagy tó körülveve a legszebb épületekkel, rajta karsu gőzcsónakok, propellerek surrantak, partján katonazene haragosa mellett haladt egy nagy sereg katona gyalogosok, buszárók, tüzérek. Alattunk a nagy város zümmögése, a gyalogosok ezrei, villanyosok, bérkocsik egy nagy világváros életének ütereit.

Hamburg, a Hanza városok ezen legnagyobbika, a világtorgalom központjainak egyik legnevezetesebbike az ő tavaival, belső csatornáival, a csatornák partján elterülő ódon házaival, egy kissé Velencére emlékeztet, azonban modern épületei, fényes utcái, a nyugzó mozgó élet, a kereskedésnek óriási aránya, a fényesebbnél fényesebb kirakatok szempontjából valódi modern világváros.

Legszebb része a városnak az Alster környéke. Ez az északról jövő kis folyam mieuitt az Elbába folyna, a város között két nagy tavat alkot, a Binnen- és Ausser Alstert, majd a városon sok csatornát alkotva keresztül foly. Az Alster partján szebbnél szebb paloták, az Ausser Alster mellett egész város villa, minden kigondolható stílusban. A tavon száz meg száz hatyru uszik, a part mellett gyermekcsereg eteti őket. Az Ausser Alsteren levő fűrűdöbe mentünk először, bár hideg szél lengedezett s kívülünk más fűrűdőző alig volt, megfűrűdöttünk. A fűrűdőzéstől még jobban felrisszelve felkerestük ismerőstünket, egy hamburgi patriciust és gyarost, kit azonban nem találtunk honn. Később értesítvén megérkezésünkről, személyesen felkeresett szállodánkban és a városban körülvezetett.

Szőke, piros pozsgás, echt hamburgi cicerónénk körülvezetett egy csomó fényes utcán, hol gyalog, hol villanyoson. Az utcákon ezernyi nép járt, kelt, nagyvárosias sietséggel, idegességgel. Elmentünk Mammon templomába a börtérre, mely az enemi épületek között bizonyára előkelő helyet foglal el. Szerencsére már a börze hivatalos látogatásának ideje elmúlt s üresen állottak a nagy termek, láthatunk azok óriási méreteit. Azután elvezetett egy nagy kereskedő ház factoreiba, hol a felvonó gép szünet nélkül működik. Olyan az, mint egy malom kereke, csak hogy ebben az egyes lapátokat kis fülkék helyettesítik. Életveszély között ugrottunk be az egyik fülkébe s fenn voltunk a második, majd a harmadik emeleten, hol csillogó élet, valóságos vásár volt minden oldalon. Csomagolás, adás, vevés, árulók, vevők. Itt mindent lehet kapni, mire csak szükségé lehet a vevőnek.

Lefelé menet tanácsosabbnak tartottuk a nyaktörő felvonó kerék helyett a biztosabb utat: saját lábainkat. Megnéztük a protestans Nicolai-Kirchet 147 méter magas karsú tornyát, mire Ciceronék elfáradt és a Rathhaus megtekintésére figyelmeztett.

A tanácsbáz messze földön híres épület. Német renaissance stílus külsője gazdagon van ékesítve faragványokkal. Homlokzata felett Hamburg 5 plebániájának és két klastroma vértanújének bronzszobrai állanak, ezeken felül emelkedik a toronytűcs, melyen 20 német császár bronzalakja áll. Az ablakok felett számos szobor Hamburg híres fiát ábrázolja, mindenütt cimerekkkel, a 112 méter magas tornyot a német császári sas koronázza. Belsejében számos pompás díszterem fal-, üvegfestményekkel, majolika díszítvényekkel.

A mi ciceronék azonban gyorsan elvezetett a Rathskellerbe. Úgy látszik ez a specialitás mindenütt megvan. Ilyen fényes algha található sok a föld kerekiségén. A pompás fal és üvegfestmények itt hazai bűbők tetteit ábrázolják, természetesen az ily helyiségekben szokásos festmények sem hiányoznak: Bachchus, a burschenschaft, táncoló rózsakoszorús hölgyek stb.

A mi ciceronék most azt indítványozta, hogy menjünk ki szent Pauli külvárosba, mely a matrózok szálló helye, a hol olyasmint láthatunk, minőt nem láttunk. Villamosra álltunk és nemskorra leszállottunk. Egy egész utca mulatóhely előtt, mely több kilométer hosszú lehetett, találtuk magunkat. Kísérőnk figyelmeztetett, hogy ügyeljünk értékesebb tárgyainkra, tehát biztonságba helyeztük azokat. A szeptember nyári estén sok ezernyi nép sétált fel és alá oly tömegesen, hogy sokszor az egész fennakadt. Minden házból zene, ének, kiabálás hallatszott. Itt színház volt, ott bűvész mutogatta tudományát, itt katonazenekar, ott női quartet, itt panoráma, ott szörnyszülöttek, itt szercsenek, ott chinaiak, itt indiai fakir, ott magyar cigányzenekar, szóval minden arra törekedett, hogy a matrózok zsebéből kibarácsolja a pénzt, melyet a tengeri út alatt szereztek. Természetesen a világ minden kincseért sem mentünk volna be sebová, annál is inkább, mivel kísérőnk figyelmeztetett, hogy itt a kés és revolver használata közönséges doloz.

Másnap, esős idő lévén, kétszében voltunk, hogy elhatározzuk-e magunkat a Käse-Rundfahrt. Ez a Käse-Rundfahrt élelmes találmány s lehetővé teszi Hamburgot óriási kikötőjével egy fél nap alatt megtekintetni. Hányzór nevettem én is azon emeletes omnibuszon, melyen felül és alul zsúfolva ülnek az idegenek és a biztos magaslattól nézik a világot. Az utca gyermekek hahótával kísérik e furcsa alkotmányt; mindennek dacára praktikus és olcsó. Miután a Binnen Alster mellett létrán felmészünk az omnibus tetéjére, körülnéztünk utitársainkon, kik mindenféle népségből valók voltak. Angolok, lengyelek, németek, sőt egy budapesti zsidó gyerek is találkozott, ki hallván a magyar szót, kitörő örömmel csatlakozott hozzánk. Nekünk is jól esett, mert bizony Bécsből kezdve egy hang magyar beszédet sem hallottunk. Most megindult a bárka. A Binnen és Ausser Alstert körül birkáztuk. Láttunk gyönyörű palotákat mindenfelé, melyek valóságos virágos kerteket tápláltak homlokzatukon, aztán befordultunk újból a város végtelen palotasorai között, elhaladtunk az óriási raktárak mellett s a kikötőbe értünk, hol már a gőzcsonak várt, hogy átszálljunk.

Az Elba vize itt több kilométernyi széles, hogy a legnagyobb hajók is bizon bevezethetnek a kikötőbe. A kikötő 8 kilométernél hosszabb, elágazásában 3-4000 hajó elter. A kikötők legnagyobb része szabad kikötő; hogy ezt kiépíthessék, egész városrészt költöztek át: a költség 133 millió márkába került.

Az óriási hajó-forgalomról nincs fogalma annak, ki azt nem látta. Nagy hajó, kis hajó, csónak százezrenyi számban. Koronkint gyorsan elsurran egy-egy gőzcsonak, a rendőség és fiaczkok gőzcsonak. Ezen csónakból csak egy jeladás s a legnagyobb hajó megáll, felel a kérdésre vagy félreáll:

innen van, hogy az óriási forgalom dacára a kikötőben alig történik szerencsétlenség. Kis gőzöstünk bizon haladt a hajók e tömkelegében, koronkint a fordulónál irtózatos hangokat hallatva gőzkürtijéből figyelmeztetésül. A kikötők két oldalán egymás mellett nagy hajók állottak, hol kirakodás, hol berakodás céljából, sok őrnek látszott, másol meg fűtge matrózok dolgoztak, tisztogattak. Ciceronék hangosan kiabálta „ez a Landthorhafen, itt borgonyoznak a középtengeri, az angol és holland hajók, itt kivándorlók számára is vannak hajók. Ez az óriási emelő gép 15 millió kgr. súlyt elbir. Ez a kikötő a francia, svéd és transatlanti hajók számára, tovább a kivándorlókat Délamerikába szállító hajók. Amott azok a hajók Afrikába utaznak, tovább az Oceán gőzcsők. A fordulónál a Moldova kikötő folyami hajók számára, tovább az Azzsiába törekvő hajók, Chinába, Japánba, Indiába szállító nagy gőzcsők.” És most érkezik be egy nagy hajó óriási útjából, burrákat kiált a közönség, az utasok viszonzoznak.

Kis gőzöstünk bizon balad a tömkelegben. Most megáll, egy rendőrcsonak megállította. Egy pár pernyi parlamentirozás után tovább haladunk, hogy a kikötőn kívül fekvő s készülő óriási, kivándorlókat szállító hajót a Pretoriát megnézzük. Verne uszó városa jutott eszembe, midőn egy toronymagasságu létrán át a fedélzetre felmászunk. Üres volt teljesen és így minden részletet megtekintthetük. A hajó hossza lehetett 150 méter, szélessége 20 méter. Mint vezetőnk mondá anyit elbir, mint 32 egyenkint 50 kocsis tervonat elbir. Belső berendezése elég térés. Első osztályu cabinjai különösen berendezvék. Gyönyörűen kifestett és butorozott étterem, társalgó terem, olvasó terem, zeneterem van rajta; fűrdő minden oldalon. A másodosztályu kabinok is elég kényelmesek. A harmadosztályu utazók már zsúfoltabban vannak együtt. Ilyeneket 1700-at képes elszállítani. A hajón villaenyvilágítás van bevezetve. Képzhető, ha az ilyen colosus utnak indul, minő élet lehet rajta. Fájdalom, hány meg hány honfitársainkat szállítják ezek a nagy gőzcsők az új világba, a minő kevesen lelők ott meg a remelt Eldorádót, kik annyi reményvel szállottak partjára.

Újból kis gőzöstünkre szállottunk, mely most gyorsan szárguldott és kitért Altonában, egy parti vendéglő elé, hogy ott a ki ohajtja frásitöket vegyen magához.

Itt újból vártak reánk az omnibusbárkák az altonai reményteljes ifjúság nagy gyönyörűségére. Felszálltunk s a négy lö dűcögve vitt Altonán keresztül Hamburgba. Altona maga össze van növe már Hamburggal. A két testvér város majdnem egy millió lelket számol összesen. Egy óra múlva leszállottunk a Bellevue előtt és az ebédhez álltunk.

Katholikus templomot kettőt fedeztem fel Hamburgban: az egyik a Michaelstrassen a sz. Mihályi templom. Újabb időben nagy tevékenységet fejt ki a Rafael egyesület a kath. kivándorlók érdekében. A kikötőben kis kápolnával bir és a mellett lelkészrel meg ügynökkel, ki a kath. kivándorlókat utasítja, jó tanácsokkal és ajánlattal ellátja. Rendesen meg szoktak győnni a kivándorlók utazás előtt. Mily áldásos ezen intézmény, mennyi lelket ment meg, azt nem szükséges rajzolni. Megmenti a kivándorlókat a kizsákmánylástól, vallásos vigaszban részesíti a tengerre kelőket és New-Yorkban az átérkezteket szintén fogadja, elhelyezi.

A Bellevue élelmes kis lift inasa szemet vetett reánk. Már a tegnap is reánk akart sózni két jegyet, hogy a Busch cirkuszot meglátogassuk. Világhírű dolog, annak megtekintését senki sem mulasztja el. Úgy látszik, per centeket kap az eladott jegyek árából. Végre is engedttük a rábeszélésnek és elhatároztuk, hogy este meglátogatjuk a cirkuszt. Délután azért körsétára indultunk. Gyönyörű szép parkjai vannak Hamburgnak és mennyi! A belváros majdnem körülveszik a parkok. Nem néztük meg a Kunsthallet, melyben mondják sok kép van; nem tekintettük meg a Zoologische Garten sem, mely egyike a világ legtekintesebbjeinek, az állatkeret sem, de megtekintettük a Haggubeck-féle állatterületet, mely tulajdonképen állatkereskedés, ez látván el Európának összes állatkeretét és állatterületét ritka és új példányok-

kal. Volt is igen sok pompás erőben levő állat, nagyobb ré-
szük új szerzemény.

Az amfiteatrumszerű Busch cirkuszban legalább 10000
néző volt, minden hely el volt foglalva. Szerencsétlenségemre,
szomszédom egyik oldalon igen sokat talált élvezni Gambri-
nus nedtjéből, csak úgy gözölgött, miért is félfordított
arcával feleltem kérdésére. Azt mondta, hogy bajos kapitány;
elhittem neki, bár modora kevésbé vallott bajóskapitányra. A
szokásos cirkuszi darabok itt nagy tökéletességgel és elegán-
ciával történtek. Azonban az estének lénypontja a pantho-
nómia volt, melyet maga a tulajdonos szerzett zenéjével. Egy
német kivándorló család küzdelmeit rajzolta a darab. Küz-
delmeit aranykeresőkkel, küzdelmeit indiauokkal. Óriási mag-
sas hidat emeltek, a cirkusz körüludje nagy tóvá változott s
s hídon keresztül rohant az üldöző sereg, indiánsok, kiván-
dorlók. A hid kettő szakadt, a küzdők beleestek a vízbe s
ott uszkáltak, küzdöttek. Bámultuk a technika vívmányait, a
nemes lovak dressirozását, a káprázató színképeket, melyek
minden pillanatban vakítóan hatottak és újabb meg újabb
koloritot adtak a szíjátékra. Kijövet a reklám újabb mód-
ján is csodálkoztunk. Toronymagasságban villanyfény által
világítva, minden percben változó képekben szép tájképeket
vagy hirdetésekkel lehetett látni és olvasni. Ilyent eddig még
sehol sem láttunk.

Hazamenet a villanyosan gyorsan lakásunkra értünk.
Bámultuk a mozgalmas életet. Már 10 óra elmult s az utcák
mindenütt telve, a kirakatok tündéres fényben kivilágítva,
mintha nappal lett volna. A kereskedés emelte Hamburgot
ily nagygyá és gazdaggá. Igaz, hogy szerencsés fekvésének
is köszönheti azt. Szabadságát, mint Hanza város, dacára,
hogy a Németbirodalomba bekebelezetett, megőrizte. Az állami
hatalmat a senatus és polgárság gyakorolja, a senatus a
végrehajtó hatalmat. Tizenyolc tagból áll, kettő közülök a
polgármesteri hivatal viseli. A polgárság 160 választott tagja
képezi a parlamentet.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Püspök urunk** f. hó. 15-én székhelyére szeren-
csésen visszaérkezett.

— **Kovács Gyúrfás emléke.** A hervadhatlan érdem-
emek, melyeket Kovács Gyúrfás az irodalom terén ezen lap
olvasói és munkásai előtt évek hosszú során át szerzett, rá-
kényszerítenek közülni Deésakna nemes egyháztanácsának
mult évi nov. 8-án Br. Rudnyánszky József főgondnok ur
indítványára hozott következő határozatát: Az elhunyt emlé-
kének örök időkre való fenntartása érdekében indítványozza
az elnök, hogy egy misére szóló alapítvány tétessék, mely-
nek kamataiból a drága halott elhalálzásának évfordulóján
gyázmise mutattassék be az Urnak az itteni szentegyház-
ban. Az alapítvány tőkéjének megszerzése céljából egy alá-
írási iv volna kibocsátandó és a híveknél köröztetendő oly
formán, hogy az alapítványhoz kiki, bármily csekély, de ere-
jéhez mért adománynyal hozzájárulhasson. Indítványát az
elnök végre azzal zárja be, hogy a mennyiben az alapítvány
szentszéki (tán püspöki?) jóváhagyása bizonyos minimális
pénzüsszeg biztosításához kötvé van, a — pénzgyűjtés elég-
telensége esetén a biányzó pénzüsszeget sajátjából pótolni,
illetőleg kiegszítani fogja. Ime az egyházközség kegyele-
te felelhetlen lelkipásztorai iránt! Csatlakozunk mi is, ezen be-
cses lapnak olvasói, ezen lelkes hívekhez, kik csekély számuk
miatt aligha fognak akkora összeget összeadhatni, mely egy
alapítvány tőkéjének megfelelően. De ez még nem is volna
elegendő. Hamvadó porai felé siremléket is kellene állítani.

Kiadja: Az erdélyi róm. katb. Irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: Zlamál Ágost.
Szerkesztőtársak: Erőss József, Kárpiss János, Péter János dr., Wagner Sándor.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomtatóban Gyulafehérvárt.

Ha mi oltártestvérei, barátai a holdogultnak, filléreinkkel tá-
mogatni fogjuk a buzgó híveket, akkor a misén kivül még
Egy szerény siremlékre is fog összejönni valamelyes összeg
e csekély kis áldozatot a „Papusfalvi papnak“, „Protás“-nak
ezen lap minden olvasója meghozhatja. Különösen pedig a
bányavidéki és belső-szolnoki esperesi kerületek pásapága
kell, hogy haláját lerója iránta, ki az elsőnek történetét meg-
írásával, a másodiknak pedig jegyzői tevékenységével akkora
szolgálatokat tett! Megörökítette a parochiák történetét, most
örökítsük meg mi az ő emlékezetét! Szíves adományok ezen
lelkési hivatalhoz küldendők. A gyűjtést ezenel megnyitom
5 koronával. Deésaknán, 1903. január 12-én. Sneff József
alesp. pleb.

*

Tisztelettel hajlunk meg a deésaknai jó hívek s azok
lelkes főgondnoka Rudnyánszky József báró előtt, kik azt a
nemes köteleket, mely őket lelkipásztorokhoz, b. e. Kovács
Gyúrfáshoz fűzte, még most is fenntartják, ápolják, sőt —
emberileg szólva — örök időkre állandósítják. Hiszen a szent-
mise alapítvány örök időkre szól. Ugyszintén bálás köszön-
tet mondunk Sneff József alesperesnek, a boldogult méltó
utódjának, hogy elődjének jeltelen sirját közadakozásból
emelendő emlékekkel avánja megörökíteni. A magunk részé-
ről is szólnunk minden paptársunkhoz: járuljanak néhány fillé-
rel ezen kettős kegyelelem céljába való eléréséhez; a boldogult
annyt csakugyan megérdemel tőlünk. Sneff József
adományához mi is 5 koronával járulunk. Szerk.

— **A gyulafehérvári Kuth. Legényegylet** f.
évi jan. 18-án estélyt rendez, melynek programja a követ-
kező: 1. Magyar népdalok. Cimbalmos előadja: B o c h d a n o v i t s
Flóra. 2. Operarészletek. Eneklí: B á á n y a i P i r o s k a,
zongorán kíséri: R e j d ö l d i k ö. 3. A fürdőnyos, Monolog,
irta Sipulus, előadja: F r i t s Á r p á d. 4. Kuruč dalok. Eneklí:
L a k u e r E r z s i, zongorán kíséri: R e s c h L. György. 5. A
garde-dame. Bohózat egy felvonásban. Személyek: Recept or-
vos — Székely Zsigmond. Ilonka leánya — Grund Lujzika.
Borony Hektor, földbírtokos — Szinyi István. Sziklás Lajos
— Horváth Ernő. Orateur — Halász Ferenc Hájfejtő Mátyás.
— Strobl Albert. Zsuzsi szobalány — Faul Erzsike. János —
Onkos János. — x. Sikert kívánunk.

— **Köser hus.** A kereskedelmi, kultusz és belügymi-
niszter összehítték tanácskozára. Valóságos minisztertanács,
bíz a belügyminiszter szabad óráiban miniszterelnök is. Ha
kíváncsi reá valaki, hogy a kiegyezési tárgyalások nagy
vajadásai után, mi olyan fontos, hogy minisztertanácsot pro-
vokál, hát előre is mondhatjuk, hogy nem a katolikus
autonómáról volt szó, mely egy év óta pihen, sem belügyi
reformokról, hanem a — köser hus védelméről. Az összes
iparhatóságokhoz lejtött a rendelet, melynek értelmében
40—400 koronáig büntődik az, aki köser jeltést használ és
nem szabályszerűen köser húst ad, és 200 koronára büntet-
hető az, aki hitközségi engedély nélkül árusít. Tudvalévő,
hogy a zsidóság az, aki mindig hangszolyozni szokta a „tele-
kezeti különbség nélkül“ jelszót s ime a XX-ik században
is tisztátlannak tartja étkünket és akadnak miniszterek, kik
ezt a lenézést szankcionálják. Mit a jelszó, a felekezetieske-
dés, a szabad kereskedelem! félre, ha köserről van szó. Re-
verendába járhat egy maniakus leány, szent tárgyainkkal
üzerkedhetnek a zsidók, ponyvairódmalmat csampészve kultusz
tárgyak címe alatt, ez nem baj, csak a bus legyen köser.
Én nem tudom, látott-e főúrvos kösérozni? Es ezt az avult
felekezetieskedő szokást-eme a liberalizmus nagyobb dicsősé-
gére a szabad kereskedelem agyonütésével is védik és privi-
egizált kereskedőket, monopólium osztogatást tűrnek. Persze,
e csodabogár rendelkezés egy lapnak sincsen a szokott meg-
bolnárkóztó stílusból egy szava se. Hja, ez más dolog. . .